

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2\(100\)-8-13](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2(100)-8-13)

УДК 37.091.31 : 75 : 374 (Золтан Баконій) (091)

## Волощук Аліна Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри культури та суспільно-гуманітарних дисциплін, Закарпатська академія мистецтв, м. Ужгород, Україна; [aljavoloschuk@ukr.net](mailto:aljavoloschuk@ukr.net); <https://orcid.org/0000-0002-5505-8774>

# ВИДИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЗАШКІЛЬНІЙ СТУДІЇ ЗОЛТАНА БАКОНІЯ

*Аналізується діяльність позашкільної студії образотворчого мистецтва при Ужгородському палаці піонерів під керівництвом Золтана Баконія. Цілісність освітнього процесу в художній студії забезпечувалася органічним симбіозом навчальних, виховних та творчих завдань задля формування особистості школяра. Розглядаються різні види занять, що сприяли підвищенню образотворчої майстерності студійців, формували всебічно розвинену, гармонійну особистість із високим рівнем естетичної культури. В основу педагогічного процесу були покладені наукові підходи, ефективно поєднані з власним життєвим і професійним досвідом, художньою майстерністю, педагогічною інтуїцією митця і педагога.*

**Ключові слова:** позашкільна освіта, образотворче мистецтво, позашкільна студія образотворчого мистецтва Золтана Баконія, види навчальних занять, художня творчість.

Ключовою проблемою України початку ХХІ ст. є консолідація української нації, відродження та збереження її духовних підвалин і багатовікових культурних традицій. Провідна роль у цьому процесі належить освіті, важливою складовою якої є позашкільна освіта. Діяльність позашкільних освітніх закладів спрямовується на реалізацію творчого потенціалу молодого покоління, формування його світогляду, здобуття додаткових знань, умінь і навичок, розвиток різноманітних здібностей та особистісних якостей. З-поміж широкого спектру напрямів розвитку особистості в системі позашкільної освіти завжди по-особливному вирізнялася мистецько-художня

складова, здатна забезпечити естетичне виховання дітей та юнацтва засобами образотворчого мистецтва. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. соціокультурна трансформація суспільства дестабілює вплинула на стан вітчизняної позашкільної освіти, хоча вона й надалі зберігає значний потенціал для формування особистості. Ефективна модернізація сучасної позашкільної художньої освіти можлива лише на основі осмислення накопиченого теоретичного та практичного досвіду позашкільних навчальних закладів із формування та розвитку особистості вихованців засобами образотворчого мистецтва.

Студія образотворчого мистецтва при Ужгородському палаці піонерів

став унікальним осередком позашкільної художньої освіти. Її керівником був заслужений учитель України Золтан Степанович Баконій (1916–1989) – яскрава постать у позашкільній художній освіті України. Незмінно керуючи студією понад 40 років (1946–1989), він сприяв активному становленню художньої освіти на Закарпатті. Постать учителя такого професійного й духовного рівня, як Золтан Баконій, була надзвичайно важливою для формування ціннісних орієнтацій молоді, її потреб у самореалізації і самовдосконаленні, адже педагогічні дії вчителя спрямовують вихованців у широкий світ, стають потужним стимулом для розвитку їхньої особистості.

Досвід педагога-художника вивчали вчені лабораторії естетичного виховання НДІ педагогіки УРСР (Т. Цвєлих, С. Свид), Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України (С. Коновець), НДІ освіти дорослих АПН СРСР (І. Глинська). Окремих аспектів діяльності Золтана Баконія в мистецько-педагогічному контексті побіжно торкалися дослідники педагогіки В. Бурч, А. Васильєва, І. Голод, С. Жупанин, О. Левченко, І. Небесник, Т. Сорочан, С. Федака, П. Ходанич, однак опублікована ними інформація мала фрагментарний характер. Хоч окремі аспекти доробку З. Баконія широко використовуються в практиці сучасної позашкільної освіти, його надбання належним чином не узагальнені. Сьогодні залишається реальною загроза забуття багатьох імен видатних співвітчизників, їхніх ідей, теорій, надбань, які ще цілком не втрачені і продовжують жити в сьогоденні, надаючи відчутного імпульсу процесам формування національно-культурних, естетико-мистецьких, освітніх підвалин українського суспільства. У цьому контексті постає необхідність вивчення й поширення художньо-педагогічного досвіду плеяди відомих та маловідомих художників-педагогів, чиї теоретичні та практичні здобутки мають вагомe значення для подальшого розвитку національної художньої освіти.

Талант педагога Золтана Баконія є цілісним явищем: у ньому поєднуються фаховий рівень художника-митця, майстра-ремесника; вченого-дослідника;

чутливого психолога – знавця дитячої психології; вихователя, який дбайливо плекає паростки творчої індивідуальності, людяності, духовності у своїх учнях.

**Мета даної статті** полягає у сприянні збереженню педагогічної спадщини Золтана Баконія, переосмисленню її в умовах модернізації позашкільної художньої освіти, оскільки створена ним авторська педагогічна система побудована на принципах культуровідповідності, гуманізму, народності, опори на національні традиції й загальнолюдські духовні цінності, глибокої поваги до культур інших національностей, міжконфесійної толерантності.

Студія Золтана Баконія була першою позашкільною установою на Закарпатті (1946), в якій здійснювався розвиток образотворчих здібностей, талантів, естетичних смаків школярів у поєднанні художнього виховання з елементами академічної мистецької підготовки (у 2021 р. студії виповнюється 75 років, а її засновнику Золтану Баконію – 105 р. від дня народження). Вагомим досягненням студії було сприяння професійному самовизначенню студійців, поповнення місцевої школи живопису новими іменами. Уже перші роки педагогічної діяльності в позашкільному закладі забезпечили якісне навчання учнів, високі результати їхньої творчості, що було відзначено Міністерством освіти УРСР, яке нагородило грамотами понад 30 гуртківців (1948–1952), а юний художник Ю. Скакандій отримував персональну стипендію Міністерства освіти УРСР за особливі досягнення в галузі образотворчого мистецтва (1950). Із кожним місяцем зростала кількість дітей, які бажали малювати й навчатися образотворчості в Палаці піонерів. Золтан Баконій в особистих записках фіксує динаміку зростання чисельності дітей в образотворчій студії: 15 студійців (1946); 150 (1950–1960); 180 (1970); понад 280 вихованців не лише з Ужгорода, а й Ужгородського, Перечинського, Великоберезнянського районів (на початок 1980); понад 450 (на кінець 1980).

Високопрофесійний підхід педагога до навчання образотворчості дітей віком від 4 до 17 років в умовах по-

зашкільної студії забезпечив ефективність її діяльності: понад 8 тисяч дітей і підлітків навчалися у студії за життя Золтана Баконія, понад 400 пов'язали професійне становлення з мистецтвом. Педагогіка Золтана Баконія опосередковано отримала міжнародне визнання завдяки участі сотень студійців у міжнародних виставках дитячої творчості в 51 країні світу, де презентувалися понад 7 тисяч малюнків [5].

Для здійснення освітньо-розвивальних завдань у студії образотворчого мистецтва З. Баконія були передбачені такі *види занять*: малювання з натури, малювання на теми та за уявою, декоративне малювання, бесіди про мистецтво. *Навчальні заняття* поділялися на певні етапи: *організаційний*, коли зусилля педагога спрямовувалися на виникнення творчої ситуації, почуття новизни в учнів; нагромаджувалися враження і виникала потреба їх вираження в художніх образах. *Творчий етап* передбачав послідовне вирішення школярами образотворчих задач (вибір сюжету, композиційне розміщення об'єктів, конструктивну побудову зображення, пошук різноманітних способів реалізації завдання). На *оцінному етапі* З. Баконій наполегливо вчив юних художників доводити справу до завершення, проявляти самокритичність в аналізі результатів творчості, що сприяло підвищенню майстерності студійців.

*Натурне малювання* виступало головним методом наочного навчання та засобом набуття майстерності в передачі формоутворення [11, с. 7]. Золтан Баконій із часів свого навчання в корифея закарпатської школи живопису Й. Бокшая засвоїв, що всі великі художники саме натурні зарисовки вбачали найкращим методом навчання. Керівник студії зауважував: «реалістичне зображення предметів виховує в учнів повноцінне об'ємно-просторове світосприйняття, привчає мислити і цілеспрямовано вести спостереження, розвиває здатність передати найтипівіші риси предметів, їх розташування у просторі, що потребує значної уваги учня, активізує його розумову діяльність, готує до подальшої навчальної

роботи» [12, с. 2]. З. Баконій домагався, щоб майже кожна дитина, яка прийшла в студію, вільно володіла образотворчими матеріалами, їх зображально-виражальними можливостями.

Програмою, розробленою Золтаном Баконієм для впровадження в навчально-виховний процес студії, у всіх вікових категоріях передбачалося виконання натюрмортів із ускладненням навчальних завдань. Зусиллями педагога був створений чисельний методичний фонд із предметів ужитку всіляких форм, величин, кольору, муляжів овочів і фруктів, опудал тварин, рослин, геометричних гіпсових моделей, що забезпечувало різноманітність постановок.

У *молодшій групі* студійці набували елементарних знань щодо реалістичного малюнка, зображували з натури поодинокі предмети з поступовим просторовим ускладненням (загородження одних предметів іншими). Для *середнього шкільного віку* моделями слугували геометричні форми із дроту задля прозорості внутрішньої структури і розуміння побудови тіл; гіпсові античні вази, шкільне навчальне приладдя, опудала птахів і тварин [2 с. 6]. Від учнів вимагалось розуміння доцільності композиційної побудови малюнка, виявлення перспективних змін, використання середньої осьової лінії при симетричності форм, передача об'єму світлотіньовими градаціями, навички змішування кольорів. *Старша група* вивчала предмети побуту складної конструкції в різних положеннях, орнаменти типу пальметки, капітелі, амфори, українську майоліку, гіпсові моделі. Натурні постановки передбачали начерки тварин і птахів, з'ясування технічних способів передачі хутра й оперення. Натюрморти ставилися в певній кольоровій гамі – у теплих, холодних, контрастних, нюансних тонах і виконувалися різними графічними та живописними техніками – сепією, олівцем, тушшю, аквареллю, гуашшю, темперою [12, с. 3].

Важливим елементом практичних занять було розкриття «естетичності зображуваних об'єктів і закономірностей, які визначали поняття краси: чи то через витонченість контурів, плавність переходів поверхонь, відповідність

пропорцій, єдність форми і кольору, що забезпечувало активний і емоційний творчий процес» [12, с. 3]. Керівник домагався, щоб звичайні предмети пробуджували різноманітні почуття в учнів, сприяли формуванню у них естетичного смаку, розвивали уяву й мислення. Педагог вмів відкрити перед учнями красу, неповторність звичних речей, що надихало на творчість, породжувало плідну діяльність.

Художник приділяв значну увагу й техніці виконання малюнка: використанню різноманітних видів штриха, розтушовці тоном, контурному зображенню олівцем, опануванню технічними прийомами роботи акварельними й гуашевими фарбами (по сухому, по вологому, розтяжками кольору та вливання одного в інший). Усіляко сприяв тому, щоб студійці поступово оволодівали навичками передачі колористичних співвідношень предметів, наголошуючи, що для справжнього митця культура кольорового сприйняття має значення не менше, ніж культура мовного спілкування [12, с. 10].

Цікавим і цінним видом навчання було виконання малюнка фарбами без попередньої проробки олівцем, застосування короточасних вправ із проведення різних за напрямом та формою ліній графічними матеріалами – фломастерами, тушшю, кульковою ручкою, що розвивало впевненість в оволодінні технічними прийомами. У процесі самостійної роботи школярів педагог стежив за правильністю побудови малюнка та деколи додатково пояснював матеріал, виконуючи схематичні начерки на дошці. Оцінюючи виконані дітьми твори, знаходив найменші прояви розвитку їхніх навичок і здібностей, відзначав позитивні моменти, оскільки вважав, що кожна робота учня має бути хоча б невеликим рухом уперед.

Важливим різновидом малювання в студії було *тематичне малювання за уявою та по пам'яті*. Активізації художньо-творчої уяви учнів сприяли розповіді педагога, використання уривків із літературних творів, розгляд наочного матеріалу, ознайомлення з надбаннями видатних художників, організація екскурсій, замальовки етюдів із натури природи, людей, об'єктів. Ілю-

стрування казок, оповідань, віршів були найулюбленішими темами для студійців. Золтан Баконій зауважував: «Керівник повинен підібрати відомі для дітей казки, знайти наявні взірці в своєму фонді, де б головними героями виступали люди і тварини. Зацікавити школярів можна фантастичними будівлями з різноманітними за формою дахами, вікнами й іншими прикрасами; добрими казковими героями, атмосферою краси, розуму, щедрості, сили» [2, с. 4]. Під час виконання завдання за пам'яттю студійцям пропонувалося пригадати важливі зовнішні ознаки певного об'єкта: особливості його форми, пропорції, колір, а потім передати їх на папері за допомогою образотворчих засобів.

*Декоративне малювання* в навчально-виховному процесі студії займало особливе місце, адже, на думку Золтана Баконія, давало можливість повністю висвітлити традиції народного мистецтва, активізувати пізнавальні інтереси дітей, збагатити їхнє художнє сприйняття, спонукати до естетичних переживань і творчої діяльності [2, с. 6]. Взірцями слугували художні візерунки на тканинах, ткацьких виробках, вишиванках, рушниках, орнаментованих різнобарвними кольорами, різьбленому дереві, керамічному посуді – їх старанно збирали педагог і гуртківці під час плерерних виїздів по області. На основі народних мотивів, стилізації природних форм виконувалися декоративні роботи школярів [10, с. 4]. Екскурсії в етнографічний музей знайомили учнів зі зразками різних видів прикладного мистецтва, забезпечували повноту вражень і заохочували їхню діяльність.

Передбачалося вивчення студійцями шрифтової композиції, прикладної графіки, декоративно-оформлювальної орнаментики. Шрифт широко використовувався в громадській роботі школярів, тому Золтан Баконій розробив таблиці з показом поетапності (з укаванням співвідношень висоти, ширини, товщини букв) виконання різних видів шрифтів (прямокутного, закругленого, квадратного) [10, с. 5]. Як наочні взірці керівник виготовляв стенди з використанням ілюстративного та шрифтового матеріалу («Минуле і сучасне Закарпаття», «Видатні митці краю», «Викори-

стання різних технік в образотворчому мистецтві» та ін.) [11, с. 4].

Розвитку творчих здібностей учнів, їхньої винахідливості, почуття ритму, вмінню поєднувати композиційно-тематичну роботу з декоративною сприяла прикладна графіка – оформлення запрошень, написання оголошень, виготовлення обкладинок, обгорток [10, с. 9]. Золтан Баконій демонстрував зразки, виконані професійними художниками, та на цій основі аналізував компоновання текстової і орнаментальної структури, поєднання кольорової гами. Результатом роботи стали розроблені студійцями і видрукувані обласною типографією запрошення на святкування новорічної ялинки в місті, проведення міжшкільних олімпіад, учнівські виставки [10, с. 10]. Художником-педагогом запроваджувалися щосуботні консультації для учнів загальноосвітніх шкіл, які не навчалися в студії, але потребували порад та допомоги в декоративно-оформлювальній роботі (виготовленні стінгазет, альбомів, присвячених видатним діячам та історичним подіям, лозунгів, оголошень і плакатів) [10, с. 19].

Заняття розпочиналися зі вступної бесіди, в якій учням пояснювалося призначення орнаментів, використовувалася наочність, характеризувалися стильові ознаки народної культури, вказувалося на закономірності розташування зображення. Студійці молодшої групи оздоблювали смужку, використовуючи ритмічність побудови за взірцем та за уявою. Учні середньої групи створювали безперервний сітчастий візерунок рослинного характеру для тканини, композиції з фруктів, квітів у трикутнику, квадраті, колі, використовуючи елементи закарпатського розпису [11, с. 4]. Об'єктами для декоративної роботи слугували реалістичні зображення, спрощені методом стилізації. Школярі старшої групи створювали рослинні мотиви в колі, підпорядковуючи орнамент відповідній формі, а потім переносили його на самостійно виготовлені тарілки з пап'є-маше. Такий виробничий процес сприяв розвитку креативності, уяви і фантазії, активізовував діяльність школярів.

Тісно поєднаним із іншими видами занять було *ознайомлення з творами*

видатних митців, що забезпечувало у студійців максимальний розвиток мистецтвознавчої культури, викликало естетичні переживання, збагачувало знаннями [13, с. 6]. У проведенні бесід про видатних митців велику допомогу надавав закарпатський художник-графік М. Роскін. Зазвичай використовувалися технічні засоби – діапозитиви, діафілми, демонстрація через епідіаскоп, діапроектор, фільмоскоп. Вихованці студії мали можливість переглянути низку художніх та хронікально-документальних кінофільмів про мистецтво. У розпорядженні педагога було понад 1500 репродукцій відомих майстрів пензля, частина яких була придбана бібліотекою, а більшість зібрана особисто. Для розгляду надавалися живописні полотна Й. Бокшая, К. Брюллова, М. Врубеля, М. Ге, А. Ерделі, А. Коцки, І. Крамського, М. Самокиша, В. Сурикова, Т. Шевченка, Т. Яблонської та інших.

Керівник студії розповідав біографії митців, цікаві факти з їхнього життя; розкриваючи зміст картини, не обмежувався переказом сюжету, спрямовував увагу учнів на розуміння художніх засобів, за допомогою яких передавався настрій, досягалися виразність твору та естетичні якості; пояснював побудову композиційної схеми. Таким чином кожен учень усвідомлював, що, крім природного таланту, потрібна велика наполеглива щоденна праця.

Із роками діяльність художньої студії все більше виходила за межі Палацу піонерів: за ескізами гуртківців оформлювалися місцеві свята, ювілеї, друкувалися запрошення до різноманітних заходів, що популяризувало роботу керівника та його вихованців. До визначних дат регулярно проводилися конкурси на краший малюнок і скульптуру серед дошкільнят та школярів міста [9]. Золтан Баконій та студійці вперше в області зініціювали дитячий малюнок на асфальті, приурочивши дійство до завершення навчального року. Завдяки майстерності педагога школярі з Ужгорода на обласних олімпіадах із образотворчого мистецтва традиційно займали призові місця, а їхні роботи надалі успішно експонувалися на обласних, респуб-

ліканських, всесоюзних, міжнародних (з 1956) презентаціях дитячої творчості в Європі, Америці, Азії, отримуючи дипломи, грамоти і цінні подарунки [3]. На міжнародну виставку в Токіо було надіслано близько 4 тисяч робіт із 60 країн світу, але саме художня творчість українських школярів – вихованців Золтана Баконія – дістала високу оцінку японської громадськості, і троє юних художників були нагороджені преміями, про що свідчив лист секретаря Товариства мистецтв і освіти ЮНЕСКО в Японії Кейдзі Іванагі, надісланий Міністерству освіти УРСР [14].

Поповнення вражень, знайомство з культурами інших народів забезпечували обміни виставками творчих робіт школярів із Ужгородського палацу піонерів та учнів із Міхаловець, Братислави, Кошице (Чехословаччина), Дебрецена, Ніредьгази (Угорщина), що сприяло зміцненню гуманітарних зв'язків між країнами, сусідніми прикордонними регіонами. Студію відвідували закордонні делегації з Чехословаччини, Німеччини, Канади, інших країн. Її діяльність високо оцінила Марія Скрипник – співробітник англomовного журналу «Український канадець», що виходив у Торонто (1984), а професор Пітсбургського університету Патриція Крафчик визнала вихованців Золтана Баконія професійними митцями [1]. Народний художник УРСР В. Касіян був здивований майстерністю студійців: «Треба визнати, що маленькі творці прекрасного вмюють передавати настрій, уловлювати стан природи, гір. Вони у них світлі, осяяні чистою блакиттю: то тихо задумливі, в легких хмарках, то грізні. Видно, всією душею люблять діти свій край, серцем відчувають красу. А саме з цього починається високе і чисте почуття патріотизму, відданості Батьківщині» [15, с. 198].

Намагаючись урізноманітнити та удосконалити зміст роботи, педагог розробив посібник для вчителів образотворчого мистецтва в 1–4 класах «Уроки малювання в початковій школі (з досвіду роботи)», який був схвально прийнятий громадськістю і отримав одну з найвищих педагогічних нагород – грамоту ім. К. Д. Ушинського (1957). Узагальнив свій педагогічний досвід у

методичних рекомендаціях: «Юні художники на етюдах» (1961), «Примірні календарні плани з образотворчого мистецтва» (1961), «Розвиток творчих здібностей дітей засобами образотворчого мистецтва» (1967), «Декоративне малювання» (1967), «Початкові відомості про перспективу» (1968), «Бачити прекрасне» (1975). Ці розробки розкривали складові роботи педагога в позашкільному закладі, суттєво збагачили методiku викладання образотворчого мистецтва теоретичними знаннями та можливостями їх широкого використання в художній сфері загальноосвітньої школи, в позаурочній та позашкільній діяльності.

Табори «Юний художник» (1968–1989), ініціатором і натхненником яких був Золтан Баконій, можна визначити як унікальну форму організації навчально-виховної роботи в системі художньої освіти школярів. Сама ідея їх проведення була органічно поєднана із контекстом освітньо-розвивального процесу, методично правильно відображала низку педагогічних принципів, що в підсумку зумовило успішну реалізацію поставленої мети. Поза сумнівом, табори «Юний художник» – унікальна для історії української педагогіки форма освітньої діяльності. Попри універсальність і привабливість задуму, подібні табори не набули розвитку за межами Закарпаття, де вирішального значення небували фактори соціокультурного середовища, глибоко укорінених традицій закарпатської школи живопису, адаптованих Золтаном Баконієм до змісту навчально-виховних методик [7].

Широке залучення професійних митців до навчальної діяльності в студії, які демонстрували багатогранний досвід в умовах майстерень, пленерних екскурсій, спільних виставок, формувало єдину сім'ю майстрів пензля та юних художників і в сьогоdnішніх умовах є ефективним стимулом для розвитку творчих талантів у дітей [8].

Життєздатність й актуальність художньо-педагогічної системи Золтана Баконія підтверджена зусиллями його колег та талановитих учнів (Є. Кузик, М. Малеш, А. Нодь, Н. Орос, Н. Тесовська, А. Турак), кожен із яких – творча



особистість, учасник міських, обласних, зарубіжних виставок. Формуючи естетичну культуру школярів, педагогічний колектив Ужгородського палацу дітей та юнацтва наслідує, продовжує та розвиває ідеї Золтана Баконія в реалізації художньо-естетичного виховання учнів засобами мистецтва у всіх видах творчої діяльності, що створює сприятливі умови організації життя за законами добра і краси.

Студія, заснована Золтаном Баконієм, нині з гордістю носить його ім'я, живе і працює задля дітей та юнацтва, а це 11 гуртків різних образотворчих напрямів (живопис, графіка, кераміка, фітотдизайн, дитяча прикладна діяльність тощо). До 80-річчя з дня народження керівника (1996) відкрито меморіальну дошку у фойє Падіюну (скульптор Б. Корж), біля якої щороку зустрічаються колишні й сьогоденні вихованці, віддаючи данину пам'яті великому вчителю, а юні художники звітують про здобутки своїми творчими виставками. Далекоглядність З. Баконія полягала в тому, що він зміг прикладом своєї діяльності подбати про продовження розпочатої ним справи, залучаючи до неї педагогів, які співпрацювали зі студією, впроваджували в інших закладах досвід засновника і керівника, залучалися до організації роботи таборів «Юний художник» [4].

У Невицькому, на будинку-школі, в якому народився Золтан Баконій, та в сучасному Ужгородському палаці дітей та юнацтва встановлені пам'ятні дошки, присвячені видатному педагогу позашкільної освіти; студія образотворчого мистецтва з гордістю носить його ім'я; в Ужгородському районному центрі дитячої творчості в с. Великі Лази стараннями педагогів-ентузіастів у 2012 р. відкритий кабінет-музей імені Золтана Баконія; традиційним стало проведення пленеру-конкурсу його імені на базі Ужгородського РЦДТ, в якому беруть участь талановиті учні загальноосвітніх шкіл Ужгородського району; провулок, де жив митець, також носить його ім'я; однак найбільше спогадів про митця залишилося в серцях не одного покоління його вихованців [6].

**Висновок.** Досвід художника-педагога Золтана Баконія актуалізує для

сьогодення проблему не лише фахової, а й загальнокультурної та морально-етичної відповідності вчителя ідеалові – авторитетної в очах учнів та суспільства людини, гідної наслідування, високоосвіченої та здатної комплексно формувати молоду творчу особистість.

Мистецько-педагогічна система Золтана Баконія не втратила актуальності в умовах модернізації національної освіти України, оскільки по-сучасному звучать ідеї педагога: побудова навчально-виховного процесу на основі національно-освітніх традицій та ідеалів; погляд на дитину як на суверенну особистість; спрямування навчального процесу на розвиток пізнавальних інтересів учнів; збагачення емоційно-естетичного досвіду школярів через сприйняття навколишнього світу; формування ціннісних орієнтацій, потреби у творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні.

**Перспективними напрямками подальшого вивчення** можуть стати: проблеми та здобутки художньо-мистецької позашкільної освіти Закарпаття 1990–2000 рр.; порівняльні аспекти стану та розвитку позашкільної художньої освіти на територіях Карпатського Єврорегіону (Західна Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), основа співпраці яких була закладена, зокрема, Золтаном Баконієм у другій половині ХХ століття.

#### СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Арам П. Очима гостей. *Молодь Закарпаття*. 1984. 12 квітня. С. 3.
2. Баконій З. С. Уроки малювання в початковій школі (з досвіду роботи). Ужгород : Ін-т удосконалення кваліфікації вчителів, 1957. 208 с.
3. Безуглий Ф. Юні митці (на виставці художньої творчості піонерів України). *Зірка*. 1962. 30 березня. С. 4.
4. В'юн П. Мрії Золтана Баконія (студія образотворчого мистецтва готується до ювілею засновника). *Ужгород*. 2006. 14 січня. С. 12.
5. Волошук А. В. Золтан Баконій – засновник системи позашкільної художньої освіти на Закарпатті. *Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ*, 2008. Вип. XXVI/XXVII. С. 23–29.
6. Волошук А. Слово про вчителя: до 90-річчя з дня народження заслуженого вчителя України З. С. Баконія. *Світлогляд*. 2006. 4 лютого. С. 15.
7. Волошук А. В. Основоположні принципи в художньо-педагогічній діяльності Золтана Баконія. Педагогічний дискурс : зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. Хмельницький : ХГПА, 2015. Вип. 18. С. 39–43.
8. Волошук А. В. Художньо-естетичне виховання молоді в мистецько-педагогічній системі Золтана Баконія. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*: зб. наук. праць. № 1 (13). Рівне : РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2015. 342 с. С. 24–30.
9. Коложварі Ф. Звітують ужгородці. *Закарпатська правда*. 1969. 26 квітня. С. 3.
10. Особистий архів З. С. Баконія. Ф. II. Методичні розробки та звіти З. С. Баконія. Спр. 8. Баконій З. С. Декоративна

робота в гуртку образотворчого мистецтва Ужгородського палацу піонерів. Рукопис, 21 арк.

11. Особистий архів З. С. Баконія. Ф. II. Методичні розробки та звіти З. С. Баконія. Спр. 1. Баконій З. С. З досвіду роботи в студії образотворчого мистецтва в Ужгородському палаці піонерів. Рукопис (1963 р.), 15 арк.

12. Особистий архів З. С. Баконія. Ф. II. Методичні розробки та звіти З. С. Баконія. Спр. 7. Баконій З. С. Малювання з натури як засіб розвитку об'ємно-просторового і реалістичного сприймання (з досвіду роботи керівника образотворчої студії Ужгородського Палацу Піонерів). Рукопис для Закарпатського інституту удосконалення вчителів (1975 р.). 14 арк.

13. Особистий архів З. С. Баконія. Ф. II. Методичні розробки та звіти З. С. Баконія. Спр. 24. Баконій З. С. Методика проведення бесід про мистецтво та розгляд репродукцій видатних художників. Рукопис, 6 арк.

14. Успіх українських школярів на міжнародній виставці. *Закарпатська правда*. 1957. 2 лютого. С. 2.

15. Химинець В. В. Освіта Закарпаття : монографія / П. П. Стричак, Б. М. Качур [та ін.]. Ужгород : Карпати, 2009. 464 с.

#### References:

1. Aram, P. (1984, April 12). Ochyma hostei [Through the eyes of guests]. *Molod Zakarpattia*, p. 3.
2. Bakony, Z. S. (1957). Uroky maluiuvannia v pochatkovii shkoli (z dosvidu roboty) [Drawing lessons in primary school (from experience)]. *Uzhhorod: Institut udoskonalennia kvalifikatsii vchyteliv*.
3. Bezuhlyi, F. (1962, March, 30). Yuni myttsi (na vystavtsi khudozhnoi tvorchosti pioneriv Ukrainy) [Young artists (at the exhibition of artistic pioneers of Ukraine)]. *Zirka*, p. 4.
4. Viun, P. (2006, January, 14). Mrii Zoltana Bakoniia (studiiia obrazotvorchoho mystetstva hotuietsia do yuvileiu zasnovnyka) [Dreams of Zoltan Bakony (the studio of fine arts is preparing for the anniversary of the founder)]. *Uzhhorod*, p. 12.
5. Voloshchuk, A. V. (2008). Zoltan Bakoniia – zasnovnyk systemy pozashkylnoi khudozhnoi osvity na Zakarpatti [Zoltan Bakony is a founder of the system of out-of-school art education in Transcarpathia]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Pedahohika. Prykarpatskyi nats. un-t imeni Vasylia Stefanyka: Vol. XXVI/XXVII* (pp. 23–29).
6. Voloshchuk, A. (2006, February 4). Slovo pro vchytelia: do 90-richchia z dnia narodzhennia zasluženoho vchytelia Ukrainy Z. S. Bakoniia [A word about the teacher: To the 90th anniversary of the birth of the Honored Teacher of Ukraine Z. Bakony]. *Svitohliad*, p. 15.
7. Voloshchuk, A. V. (2015). Osnovopolozhni pryntsyipy v khudozhno-pedahohichnii diialnosti Zoltana Bakoniia [Fundamental principles in the artistic and pedagogical activities of Zoltan Bakony]. *Pedahohichnyi dyskurs: zb. nauk. prats: Vol. 18* (pp. 39–43). *Khmelnyskyi: KHHPA*.
8. Voloshchuk, A. V. (2015). Khudozhno-estetychne vykhovannia molodi v mystetsko-pedahohichnii systemi Zoltana Bakoniia [Artistic and aesthetic education of youth in the artistic and pedagogical system of Zoltan Bakony]. *Psykhologo-pedahohichni osnovy humanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v shkoli ta VNZ: zb. nauk. prats: Vol. 1* (13) (pp. 24–30). *Rivne: RVTs MEHU im. akad. S. Demianchuka*.
9. Kolozhvari, F. (1969, April 26). Zvituiut uzhhorodtsi [Report of Uzhgorod's citizens]. *Zakarpatska Pravda*, p. 3.
10. Osobystyi arkhiv Z. S. Bakoniia. F. II. Metodychni rozrobky ta zvity Z. S. Bakoniia. Spr. 8. Bakonii Z. S. Dekorativna robota v hurtku obrazotvorchoho mystetstva Uzhhorodskoho palatsu pioneriv [Personal archive of Z. S. Bakony. F. II. Methodical developments and reports of Z. S. Bakony. Ref. 8. Bakonii Z. S. Decorative work in the circle of fine arts in the Uzhgorod Palace of Pioneers]. Manuscript, 21 sheets.
11. Osobystyi arkhiv Z. S. Bakoniia. F. II. Metodychni rozrobky ta zvity Z. S. Bakoniia. Spr. 1. Bakonii Z. S. Z dosvidu roboty v studii obrazotvorchoho mystetstva v Uzhhorodskomu palatsi pioneriv [Personal archive of Z. S. Bakony. F. II. Methodical developments and reports of Z. S. Bakony. Ref. 1. Z. S. Bakony. From experience in the studio of fine arts in the Uzhgorod Palace of Pioneers]. Manuscript (1963), 15 sheets.
12. Osobystyi arkhiv Z. S. Bakoniia. F. II. Metodychni rozrobky ta zvity Z. S. Bakoniia. Spr. 7. Bakonii Z. S. Maluiuvannia z natyry yak zasib rozvytku ob'iemno-prostorovoho i realistychnoho spriimannia (z dosvidu roboty kerivnyka obrazotvorchoi studii Uzhhorodskoho Palatsu Pioneriv). Rukopys dlia Zakarpatskoho institutu udoskonalennia vchyteliv [Personal archive of Z. S. Bakony. F. II. Methodical developments and reports of Z. S. Bakony. Ref. 7. Z. S. Bakony. Drawing from nature as a means of developing

three-dimensional and realistic perception (from the experience of the head of the art studio of the Uzhgorod Palace of Pioneers)]. Manuscript for the Transcarpathian Institute for Teacher Training (1975). 14 sheets.

13. Osobystyi arkhiv Z. S. Bakoniia. F. II. Metodichni rozrobky ta zvyty Z. S. Bakoniia. Spr. 24. Bakonii Z. S. Metodyka provedennia besid pro mystetstvo ta rozghliadu reproduktii vydatnykh khudozhnykiv [Personal archive of Z.S. Bakony. F. II. Methodical developments and reports of Z.S. Bakony. Ref. 24. Z.S. Bakony. Methods of conducting conversations about art and consideration of reproductions of outstanding artists]. Manuscript, 6 sheets.

14. Uspikh ukrainskykh shkoliariv na mizhnarodnii vystavtsi [Success of Ukrainian schoolchildren at the international exhibition]. (1957, February, 2). Zakarpatska Pravda, p. 2.

15. Khymynets, V. V. (2009). Osvita Zakarpattia [Education of Transcarpathia]. Uzhhorod: Karpaty.

**Alina Volodymyrivna Voloshchuk, PhD, Associate Professor, Head of Department of Culture and Socio-Humanitarian disciplines, Transcarpathian Academy of Arts, Uzhgorod, Ukraine, aljavoloschuk@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-5505-8774>**

**Types of lessons of Zoltan Bakony's out-of-school fine art studio (pages of pedagogical history).**

The activity of the out-of-school fine art studio in Uzhgorod Palace of Pioneers is analyzed in the article. Bakony Zoltan, the Honored Teacher of Ukraine was the head of this palace for 40 years. The integrity of the educational process in the art studio was provided by the organic symbiosis of educational and creative tasks for the development of schoolchildren's personality.

Various types of classes were used, which contributed to the improvement of students' visual skills for developing a comprehensively, harmonious personality with a high level of aesthetic culture. The pedagogical process was based on scientific approaches, effectively combined with their own life professional experience, artistic skill, and pedagogical intuition.

There were the following types of classes in Zoltan Bakony's fine art studio such as: model drawing, which became the main method of evident studies; the thematic drawing in a studio and drawing after imagination was very important varieties of drawing in a studio; the decorative drawing under the influence of traditions of folk art, which activated children's cognitive interests, caused to the aesthetically beautiful experience of creative activity; acquaintance with works of prominent artists was closely connected with other types of classes. All these classes provided children's maximal cultural development and aesthetic experience.

The rationality of Zoltan Bakony's artistic and pedagogical system was recognized by the public during his life, confirms its viability in modern conditions of reforming the national school in Ukraine continues to develop through the efforts of his colleagues and followers. Nowadays, the problem of studying of genesis and development of art education in Transcarpathia, as well as the role of prominent figures in education and art is extremely relevant. Purposeful researching logic and structure of formation of out-of-school art education in Transcarpathia not only deepens understanding the evolution of this process in the 20th century, but also helps to identify its place, patterns, development trends in the all-Ukrainian dimension.

**Key words:** out-of-school education, fine arts, Zoltan Bakony's out-of-school fine art studio, types of lessons, artistic creativity.

Стаття надійшла до редакції 27.03. 2021 р.

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2\(100\)-13-17](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2(100)-13-17)

УДК 378.147 : 75 : - 057.875

## Shevniuk Olena Leonidivna,

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Fine Arts of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov, Kiev, Ukraine, shevol@i.ua; <https://orcid.org/0000-0002-3247-2374>*

# THE STRUCTURE OF DIDACTIC FORMS OF FINE ARTS TEACHING TO STUDENTS IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

*У статті здійснено структурування ефективних форм навчання образотворчого мистецтва студентів у системі закладів вищої художньої освіти з урахуванням індивідуального підходу до особистості кожного студента, функціонування навчально-творчих майстерень, системи наставництва, питомої ваги практичної роботи, домінування креативних практик тощо. Автор виокремлює п'ять основних груп дидактичних форм організації навчальної діяльності студентів: навчальні заняття (лекція, семінар, практичні та лабораторні заняття); індивідуальні заняття як специфічна форма для мистецьких закладів вищої освіти; самостійна робота студентів; їхня практична підготовка, зокрема пленерна практика; контрольні заходи різного рівня (попередній, поточний, періодичний і підсумковий контроль, контрольний зріз залишкових знань і вмінь, комплексна перевірка результатів навчання). Акцентовано ефективність особливих дидактичних форм навчання у взаємозв'язку з відповідними дидактичними методами, що дозволяють досягнути визначених державним стандартом компетентностей і програмних результатів спеціальності 023 «Образотворче мистецтво», зокрема наративна лекція, лекція-екскурсія, лекція-візуалізація, лекція-пресконференція, аналітичний, дослідницький і проблемний семінари, навчально-творча майстерня, майстер-клас, екзаменаційний перегляд тощо. У статті також артикульовано провідні функції кожної з виокремлених дидактичних форм, їх визначальну мету, вимоги до організації, а також ефективні педагогічні умови реалізації. Пропонована структура дидактичних форм навчання образотворчого мистецтва в закладах вищої освіти дозволяє викладачеві обирати найбільш ефективні залежно від визначених програмних результатів і компетентностей конкретного освітнього компонента, проєтувати динамічний перебіг навчального процесу з урахуванням особливостей сприймання навчальної інформації сучасною молоддю. Її впровадження в практику навчання забезпечить як освоєння базових художніх знань і вмінь студентів, так і вирішення завдань індивідуалізації навчання та формування досвіду творчої діяльності майбутніх художників.*

**Ключові слова:** дидактичні форми навчання, навчання образотворчого мистецтва, дидактика вищої освіти, лекція, практичні заняття, самостійна робота, форми контролю.